

Solymosi József:

Görgei, a példakép?

Görgei Artúr és Kazinczy Lajos 1848–49-ben

Görgei személyisége, szabadságharc alatti tevékenysége komoly hatással volt környezetére. Katonái rajongtak érte, alvezérei közül sokan hittek benne és tisztelték. Erre példa Kazinczy Lajos¹ esete, aki hozzá hasonló előélettel érkezett a honvédseregbe, és ha ő nem is oly magasra ívelő karriert futott be, mint felettese, de igen magas pozícióba emelkedett a szabadságharc alatt. 1849 nyarán ezredesként, egy önálló hadtest parancsnokaként tette le a fegyvert. 1848-49-es tevékenységéből, fennmaradt levelezéséből kiolvasható Görgei iránti tisztelete és megbecsülése. A háború során, majd a szabadságharc befejezésekor is felettese példáját követte. Erről a legközvetlenebb bizonyítékot Kővári László, korabeli szemtanú, a kormányzat által az erdélyi hadsereg mellé rendelt történeti jegyző, Erdély története 1848-49-ben című munkájában találjuk. A zsidói fegyverletételt megelőző haditanácsról, amikor a Görgei által már orosz fogságból írt, és a megadásra felszólító üzenetről is tárgyaltak, így írt: Kazinczy „előadta Görgei levelét, elé a képzelt reményeket s kimondá, hogy ő, miként mestere, Görgei, a fegyvert letenni elhatározta.”²

Más korabeli leírásban nem szerepel ilyen direkt megfogalmazásban Kazinczy Görgeihez való viszonya, de maga Kazinczy, az aradi hadbíróság előtt tett vallomásaiban így indokolta a honvédsereg melletti, végsőkéig kitartó szerepvállalását: a függetlenségi nyilatkozat elfogadása után „Görgey főparancsnok megmaradt állásában, én sem tehettem mást,” valamint: „mihelyt Görgey fegyverletételéről megbizonyosodtam, nyomban követtem példáját.” Itt, nyilván védekezésésként, arra utal, hogy csak a katonai alárendeltség köteléke tartotta a hadseregben, mégis csak Görgeivel példálózik, holott a szabadságharc során általában nem közvetlenül alatta szolgált. Úgy tűnik, a tábornok valamifajta igazodási pont, egyfajta példakép volt számára. A fegyverletételt közlő, Grotenhjelm orosz cári tábornoknak írt levelében (Zsidó, 1849. augusztus 25.) Kazinczy így fogalmazott: „magam és csapataim számára sem többet, sem kevesebbet nem kérek, mint amit Görgey Artúr tábornoknak és fővezérnek megadtak.”³

---

¹ Életére I. PÁSZTOR 1979.; PRIBELSZKI 1992.; PELYACH 2007.; SOLYMOSSI 2017.

² KŐVÁRI 2014. 231.

³ KATONA: Az aradi vértanúk. 453.; Kazinczy–Grotenhjelm, Zsidó, 1849. augusztus 25. Eredeti másolat: KA Karton 1921. 1849-8-65a. Gépelt másolat: HL 1848–49. 44/137. Magyar fordításban közli KATONA: Az aradi vértanúk. 336.

De ki volt és honnan jött ez a közvélemény számára máig ismeretlen katonatiszt, és hogy került kapcsolatba Görgeivel? Kazinczy Lajos 1820. október 20-án Széphalmon született, a kor ismert és elismert írója, a nyelvújító Kazinczy Ferenc (1759–1831) és gróf Török Zsófia (1780–1842) legkisebb gyermekeként. A nagy hagyományokkal rendelkező, református felvidéki nemesi család ekkorra már elszegényedett, és a Kazinczy-szülőknek igen nehezen sikerült előteremteniük hét gyermekük neveltetésének költségeit. Kazinczy Ferenc gyermekei közül a legmagasabbra, a legkisebb fiú, Kazinczy Lajos emelkedett, a magyar szabadságharc mártírjaként fejezte be életét.⁴

Bár Kazinczy Ferenc magas kort élt meg, de az 1848-as forradalmi átalakulást már nem láthatta. Családjának tagjai, gyermekei és unokatestvérei azonban résztvevői voltak az eseményeknek.

Kazinczy Ferenc unokatestvérei, Kazinczy András (1803–1875) és Gábor (1818–1864) a megyei, illetve az országos közéletben vettek részt. Kazinczy András ekkor Zemplén megyei első alispáni tisztséget viselt. 1848 decemberében, gróf Franz Schlik altábornagy észak-magyarországi betörése idején Boronkay Albert kormánybiztos távollétében összehívta a megyei bizottmányt, ahol Schlik Zemplén megyéhez és Sátoraljaújhely városához intézett kiáltványával kapcsolatban is tárgyaltak. A bizottmány elhalasztotta a döntést az ügyben, Szemere Bertalan felső-magyarországi teljhatalmú országos biztos pedig a tanácskozás hírére Kazinczy Andrást rögtön felfüggesztette tisztségéből. Hosszas vizsgálat után 1849 elején az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) ugyan felmentette és visszahelyezte az alispáni székbe, de ő a történetek után lemondott.⁵

Kazinczy Gábor író, az 1847–1848-as utolsó rendi országgyűlésen Zemplén megyei követként vett részt. 1848–1849-ben szintén országgyűlési képviselővé választották. Kossuth ellenzékéhez tartozott, a békepárt képviselője volt.⁶

Kazinczy Sándor (1800–1861) – Kazinczy Ferenc unokaöccse – korábban császári-királyi katonatiszt volt. 15 évig az 5. (Schneller) könnyűlovas ezredben szolgált, és 1836-ban mint főhadnagy lépett ki a szolgálatból. 1848 nyarán Bihar vármegye mozgósított nemzetőrzászlóaljának századosa lett. Többször folyamodott honvédtiszti állásért a Hadügyminisztériumhoz. Végül 1849 tavaszán alszázadossá, majd később főszázadossá nevezték ki a 12. (Nádor) huszárezred tartalék századánál.⁷

Kazinczy Ferenc fiai közül a legidősebb, Emil (1811–1890) 1832 és 1859 között közel 20 évet szolgált a cs. kir. hadseregben, előbb az 58. (István főherceg) sorgyalogezred, majd a 12.

---

⁴ Kazinczy Ferencre és családjára I. KOVÁTS 2009.

⁵ MNL OL H2 1849: 3685. és 4043.

⁶ Életére I. PÁLMÁNY 2002. 430–434.

⁷ KA Grundbuchblatt, 5. Chevauxlegers Regiment, 2. Abgang Klasse 72.; MNL OL H2 1848: 2086.; H75 1848: 9154., 1849: 7131. és 7343.; H92 1848: 2688.; BONA 2008. 530.

(Nádor) huszárezred állományában. Címzetes őrnagyként vonult nyugállományba. 1848-ban ezredét nem rendelték haza, így nem a magyar szabadságharc oldalán, hanem császári oldalon szolgált, de a magyarországi harcokban nem vett részt.⁸

Kazinczy Antonin (1813–1879) 1848–49-es tevékenységéről annyit tudunk, hogy egy szabad lovas csapat Borsod és Abaúj megyékbeni alakítása iránt adott be kérelmet az OHB-hoz. Ezt Kossuth Lajos 1849 februárjában támogatólag továbbította Szemere kormánybiztosnak, de ennek megvalósulásáról nincs tudomásunk.⁹

Kazinczy Bálint (1818–1873) tanulmányai után, mint jogvégzett nemesember Zemplén vármegye gálszécsi járásának esküdte lett. 1848 júniusában beállt a Kassán alakuló 9. honvédszászlóaljhoz, itt hamarosan őrmester lett. Részt vett a szerb felkelők elleni harcokban a Délvidéken. Ott átélt élményei A fehértemplomi ütközetek címmel megjelentek a Vahot Imre és Gánóczy Flóris által szerkesztett Honvédek könyvében 1861-ben.¹⁰

Még 1848. augusztus 2-án tiszti kinevezését kérte a Nemzetőrségi Haditanácstól. Októberben nyerte el a tiszti rangot, hadnagy lett a Kassán alakuló 20. honvédszászlóaljnál. Decembertől a felső-tiszai, később I. hadtest kötelékében szolgált alakulatával, ahol 1849. januárban főhadnaggyá léptették elő. Zászlóalja márciustól az Északkelet-Magyarországon tevékenykedő 19. hadosztály kötelékébe került. 1849 nyarán a testvére, Lajos által szervezett Kazinczy-hadosztályban szolgált, ahol századosi kinevezést nyert. Testvérel együtt Zsibónál tette le a fegyvert augusztus 25-én.¹¹

Kazinczy Lajos széphalmi, sárospataki, majd sátoraljaújhelyi tanulmányok után, 15 évesen, a sárospataki református kollégium főgondnoka, Teleki József gróf (1790–1855) segítségével került a tullni utásziskolába. Teleki 1830-tól az Akadémia első elnöke volt, és minden bizonnyal a szintén ebben az évben az Akadémia tagjává választott Kazinczy Ferenc iránti tiszteletből vállalta legkisebb gyermeke taníttatását. Lajos tehát 1835 és 1839 között hadapródként Tullnban tanult, ahol Teleki gróf fizette taníttatása költségeit.

Ezekben az években végzett Tullnban a szabadságharc honvédseregének számos későbbi vezetője, 1836-ban Görgei Artúr is, így már ekkor megismerték egymást.

Kazinczy Lajos jó eredménnyel végezte el az utásziskolát. Utolsó minősítése szerint „*a tanfolyamot meglehetősen sikeresen fejezte be, jó a végrehajtásban, felszerelésben és gazdaságban, szolgálatban használható*”.¹² Ezután a 9. (Miklós) huszárezredben folytatta katonai szolgálatát.

---

⁸ KA Grundbuchblatt, Husaren Regiment No. 12., Abgang Klasse 1. Heft 3. Seite 72. Karton 1349.

⁹ MNL OL H2 1849: 1856.; KLÖM XIV. 483.

¹⁰ KAZINCZY 1861.

¹¹ MNL OL H92 1848: 2387.; H75 1849: 22681.; BONA 2008. 529–530.

¹² KA Militär-Schulen Karton 1182. Haupt Prüfungs-Rapport für das Jahr 1839. Tulln, 1839. augusztus 5.

Kazinczyt hosszú várakozás után 1841 őszén léptették elő alhadnaggyá. Édesanyjához írt, 1840–41-es keltezésű leveleiben részletesen beszámolt akkori életviteléről, a hadnagyi kinevezés utáni vágyakozásáról. Szembetűnő, hogy Kazinczy Lajos igen becsvágyó, törekvő kadét volt. Fontos volt neki a tisztársak elismerése, az hogy a társaság középpontja lehessen. Fiatalember lévén kedvelte a szórakozást, a bálkat és a hölgytársaságot. Jó táncos volt, társai szerették vidámságáért, és a szolgálatban is megbízható volt. Fenti tevékenységei, a társasági életben való aktív részvétele miatt ugyanakkor állandó pénzhiányban szenvedett, és úgy tűnik, nem állt távol tőle a szerencsejáték, a fogadás és a lottó kipróbálása sem. Vele ellentétben Görgeit elkerülték a szerencsejátékos szenvedélyek.¹³

Kazinczy több mint tizenegy évi szolgálat után lépett ki a hadseregből, főhadnagyi előléptetése után nem sokkal, amikor egy hadosztályparancsnok mellett szolgált segédtsztként. Nem olyan helyzetben volt, amely egyértelmű okot adna a kilépésre.

Krónikus pénztelensége, adósságai már ifjú kadét és tiszt korában is gondot okoztak neki. Mivel a későbbi időszakból nem ismerjük pontos anyagi körülményeit, korábbi életviteléből következtetve csak feltételezhetjük, hogy ez később is így volt. A tiszti rangról való lemondásért ugyanis pénzt kaphatott a kilépő, amit a rangban mögötte álló és előléptetésre váró tisztárs fizetett meg. Ez az eljárás a korban teljesen megszokott dolog volt. Így a kilépett tiszt, a kapott összegből rendezhette akár korábban felhalmozott adósságait is.

Amikor 1848 májusában Kazinczy jelentkezett az Országos Nemzetőrségi Haditanácsnál valamely tiszti alkalmazást kérve, és nemsokára javaslatba is hozták egy ilyen állásra, mind Mészáros hadügyminiszter, mind István nádor utánajárt korábbi cs. kir. tiszti múltjának. Miután 1845. évi huszártiszti jellemzésében nem volt kivetni való, volt parancsnokait is megkérdezték. Gróf Wrba altábornagy, aki mellett Kazinczy segédtsztként volt, Mészáros Lázárnak írt válaszában így fogalmazott: „*A cs. kir. hadseregből való kilépésének okai házassági szándéka, és zilált anyagi körülményei voltak.*” Deym ezredes, a 9. huszárezred parancsnoka pedig ezt írta: „*Kazinczy Lajos egykori főhadnagya az ezredben kitűnően szolgált, és mind különös jártasságán keresztül, mind ügybuzgalmával magas felettesei elégedettségét 1846. augusztusig elnyerte, de abban az időben ez a tiszt egy szenvedélyes szerelem miatt Bécsben olyannyira esztét vesztette, hogy nagy adósságba verte magát, pontosabban nem megbocsátható módon járt el: azért hogy pénzhez jusson, egyet az általa aláírt és saját maga által kiállított váltók közül egy bajtársa – mint kezes – nevével hamisan*

---

¹³ KAZINCZY 1990. 41–57.; KA Grundbuchblätter 9. Husaren Regiment 1841–1848. Heft 6. Seite 9. Karton 1291.

látott el, ezért az a kezességet megtagadta. Miután ez az ügy tudomásomra jutott, habár panaszt nem emeltek, Kazinczy tisztjellege megtartása nélkül kiléptettem.”¹⁴

A két egyértelmű válasz alapján megállapíthatjuk, hogy Kazinczy kilépése a szolgálattól nem előre eltervezett volt, és egy sajnálatos hamisítási ügy folyamányaként került rá sor. Az ifjú tiszt szerelmi ügyeiről meglehetősen keveset tudunk. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy Bécsből való távozása után nem lett házasság a dologból és Kazinczy élete végéig nőtlen maradt.

A cs. kir. hadseregből való kilépések okai között – ahogy Görgeinél is – több tényező játszott szerepet: kevés fizetés, lassú előmenetel, házassági kaució kötelezettsége, politikai nézetek. Kazinczynál, aki szolgálata során komoly állást ért el, újabb tiszt rendfokozatot kapott, más ok játszott közre: egy meggondolatlan lépés kettétörte karrierjét.

Visszavonultságából az 1848-as forradalom győzelme, Magyarország polgári átalakulása mozdította ki. Azonnal használni akart hazájának, és szolgálatait abban ajánlotta fel, amihez a legjobban értett: az újonnan születő honvédhadsereg tagja lett. Eddigi katonai tapasztalatai, az utásziskolán szerzett tudása ekkor busásan fizettek. Az új, forradalmi hadsereg két kézzel kapott a komoly, szakképzett tisztek után. A sorstól visszakapta, amit elveszített, folytathatta katonai karrierjét, és ő többé nem ingott meg. Bármit bíztak rá, ő elvégezte.

Egykori iskolatársához és példaképéhez, Görgeihez hasonlóan végigszolgált a szabadságharcot. Mindig ott igyekezett megfelelni, ahová helyezték. Megalkuvást nem tűrve szolgált az ügyet, tette, amit legjobb belátása szerint tennie kellett. Volt az új hadsereg műszaki csapatait megszervező tiszt, beosztott dandárparancsnok, egy huszárezred parancsnoka, majd szuronyrohamot vezető hadosztályparancsnok, végül önálló hadseregszervező és seregvezér.¹⁵

A háború megindulása már a harctéren találta, ott volt az újonnan született honvédsereg első komolyabb megmérettetésénél, a pákozdi csatában. Ezután betegsége miatt Pestre ment, és csak felgyógyulása után, október második felében tért vissza a parndorfi táborba. Itt már utászfeladatokat is ellátott, mert Görgei megemlíti visszaemlékezéseiben, hogy egy honvéd százados egy rögtönzött utázkülönítménnyel jelentkezett nála, hogy a Lajta szétrombolt hídjait helyreállítsa. Ez a tiszt feltételezhetően Kazinczy Lajos volt. Görgei ettől kezdve megbízott benne. Amikor november elején Görgei javasolta Kossuthnak egy utászzászlóalj felállítását, az őrnagyot ő nevezhette ki, ez Kazinczy lett. Megbízást kapott egy utászzászlóalj felállítására, amit négy századdal Pozsonyban meg is szervezett. Ezután Győrben ugyancsak szervezett egy négy századból álló utászzászlóaljat.

---

¹⁴ MNL OL H92 1848: 1490.; N31 Miniszteri sorozat. 1848: 2042.; Közli SOLYMOSI 2017. 52–53.

¹⁵ Kazinczy Lajos szabadságharc alatti tevékenységére l. PRIBELSZKI 1992.; SOLYMOSI 2013.

November 27-én az Országos Honvédelmi Bizottmány őrnaggyá léptette elő. Kazinczy az utászcsapatok szervezése során tervezeteket is készített, amelyek azonban sajnos elvesztek.¹⁶

Kazinczy Lajos egyik unokaöccse, aki nagyapjához hasonlóan a Ferenc nevet viselte, és a mártír egyik testvérbátyjának, Kazinczy Bálint egykori honvédszázadosnak a fia volt, 1891-ben levélben kereste fel Görgei Artúrt, majd az ő tanácsára Klapka Györgynek is írt. Kérése az volt, hogy az egykori tábornokok tájékoztassák őt Kazinczy Lajos szabadságharc alatt végzett szolgálatáról és magatartásáról, jellemezzék korábbi küzdőtársukat. Mind Görgei, mind Klapka tiszteességgel válaszoltak az érdeklődőnek. Kazinczy halálának és eltemetésének körülményeiről egyikük sem rendelkezett információkkal, de mindketten meleg szívvvel emlékeztek meg róla. Görgei már a hadapródiskolából ismerte. *„Boldogult nagybátyját Tulnban mindnyájan szerettük mint komoly törekvésű iskolatársat és derék jó pajtást. Én 1836-ban ősszel léptem ki ezen intézetből. Ő pedig egy vagy két (lehet, hogy három) évvel később. Ezen körülményre már nem emlékszem tisztán. Tizenkét és fél év múlva ismét találkoztunk, mikor az én hadtestem a Klapkáéval egyesült...”*¹⁷ – írta levelében (érdekes, hogy 1848 őszére nem emlékezett), majd így folytatta: *„... ismét találkoztam nagybátyjával Gyöngyös táján (márczius vége felé), s azon túl együtt vettünk részt azon a hadjáratban, mely a horti csatával¹⁸ kezdődvén Buda vár ostromával érte végét. Bold[ogult] nagybátyja magas katonai rangja, melyet ő – tudtommal – protectio nélkül nyert el, minden kétségen felül bizonyít kiváló vezéri tehetséggel megáldott vitéz katona volta mellett.”*¹⁹

Görgei az április 19-i nagysallói ütközetben nyújtott teljesítményéért Kazinczy alezredest, az I. hadtest hadosztályparancsnokát, a katonai érdemrend III. osztályával tüntette ki. Május második felében, amikor egy megbízható embert keresett a Csallóközben állomásozó Kosztolányi-hadosztály élére, Kazinczyt bízta meg a feladattal. Ezt a beosztást azonban mindössze két hétig töltötte be. A hadosztály fennmaradt parancskönyvéből tudható, hogy nagy szorgalommal látott feladatához. Megváltoztatta a csapatok felállítását, megszilárdította a fegyelmet, javított a gazdálkodás szervezettségén.²⁰

Ebből az időből maradt fenn

Május 29-én Görgei Kossuth Lajoshoz írt levelében Dembinski hadseregparancsnoki lemondása után, több más parancsnoki kinevezés mellett, Kazinczyt javasolta az északkelet-

¹⁶ GÖRGEI 1988. 198.; MNL OL H2 1848: 3952., 3895.; HERMANN 2001. 89., 132–134.

¹⁷ 1849 februárjában.

¹⁸ 1849. április 1-jén Hatvan és Hort között előőrsi összeütközésre került sor Schlik altábornagy cs. kir. III. hadteste és a magyar VII. hadtest Gáspár ezredes vezette két hadosztálya között. Másnap zajlott a hatvani ütközet, melyben Schlik az említett erőktől vereséget szenvedett. A mai szakirodalom általában ez utóbbit jelöli meg a tavaszi hadjárat kezdeteként.

¹⁹ Idézi PÁSZTOR 1979. 151–152.

²⁰ HTM KE 10.276. A Kosztolányi (Kazinczy)-hadosztály parancskönyve. Kazinczy Lajos parancsai (1849. május 20–június 1.).

magyarországi önálló hadosztály élére – úgy vélte, így „*a felső vidék biztosítása jó kezekben lesz.*” A kinevezésekre saját hatáskörben intézkedett.²¹

Kazinczy hadosztályparancsnoki megbízatása idején végig tájékoztatta Görgeit tevékenységéről, még akkor is, amikor nem volt köztük közvetlen függelmi viszony. Levelezésük kevés darabja ismert: Kazinczy négy jelentése a Csalóközből, június 2-i kinevezése az Ung-Bereg-Máramarosi-hadosztály élére, majd Kazinczy Munkácsról és Ungvárról írt jelentései Görgeihez.

A hadügyminiszternek két levelet is írt Beregbe történt megérkezésekor, június közepén. Ezekben csapatai erősítését kérte, mert e nélkül nem látta biztosítottak a nemzetiségek lakta vidék hosszú határvonalának védelmét. Felhívta a figyelmet a Munkács környéki hadianyag-, és vasgyárak fontosságára és az volt a véleménye, hogy a terület védelmére egy egész hadtestet kellene felállítani. „*Adjon nekem miniszter úr anyagot és én megtartom ezt a stratégiai szempontból és az ország boldogulása számára fontos pozíciót.*” A katonák demoralizáltságára hivatkozva (ekkor már mindennaposak voltak a szökések), az itt állomásozó és itt is toborzott zászlóaljok, a 20., 21., 105. és 106. leváltását indítványozta. Kérte, erősítsék meg lovasságát, amely jelenleg mindössze egy századból áll. Ami a tüzéséget illeti, erre vonatkozóan intézkedett a munkácsi hadszertárban már félkész ágyúk felszereléséről és a fegyvergyár működtetéséről ágyúöntés céljára is. „*Itt rendkívüli kincsek vannak, amelyeket meg kell védeni. Személyemben mindent megteszek, ami a kötelességem*” – jelentette felettesének.²²

Mivel Kazinczy eredetileg egy gyaloghadosztály szervezésére kapott megbízást, meglehetősen furcsa, hogy mintegy másfél hónap alatt a rendelkezésére álló csapatokat egy hadtestté szervezte át. Miután egyebekben Kazinczy végig a felettesei által megszabott utasítások szerint járt el, lehetséges, hogy Görgeitől kapott engedélyt erre, csak ezt a levelét nem ismerjük.

Görgeihez írt utolsó ismert levelei július 27-én, 30-án, és augusztus 1-jén keletkeztek. Kazinczy várta az érkező Görgei parancsát, hogy csapataik egyesüljenek. Az orosz csapatmozdulatok miatt ez nem valósulhatott meg. Ekkori levelezésük többsége sem ismert, Görgei Artúr öccse, Görgey István későbbi művében úgy emlékezett, hogy végül a Bemmel való egyesülést tanácsolták neki.²³

Kazinczy utolsó beosztása az életébe került. Az újonnan megteremtett honvédsereg által többször arcul csapott császári armádia bosszúja azokat sújtotta, akiket elért. Kazinczyt elérte, mert

²¹ Görgei–Kossuth, Buda, 1849. május 29. MNL OL H2 1849: 7610. Közli HERMANN 2001. 385–388.; Görgei–Kazinczy, Debrecen, 1849. június 2. HL 1848-49. 31/130. Közli Adatok 249–250. Az iratot eredetileg a kormányzóelnöki iroda adta volna ki, erre mutat a kézírás és a fejlécen áthúzott „7681/K.” iktatószám.

²² Kazinczy–Görgei, Munkács, 1849. június 14. HL 1848–49. 35/8. Közli Von der Revolution 457–458. Magyar fordításban, de téves dátummal közli BÖHM – FARKAS – CSIKÁNY 1998. 167–168.; Kazinczy–Görgei, Munkács, 1849. június 23. Magyar fordításban közli GÖRGEY 1888. II. k. 608–609. és PÁSZTOR 1979. 70–71.

²³ PÁSZTOR 1979. 81–82.; GÖRGEY 1888. III. k. 259–260.

ő nem menekült. Nem egy aradi mártírtársához hasonlóan, valószínűleg ő sem tudta elképzelni, hogy kivégzik. Apjához hasonlóan bíróság elé állt, de rajta beteljesedett az, amit nem egy felmenője elkerült, ő már nem kapott kegyelmet. Egy nappal a „politikai bűncselekmények” miatt elrendelt kivégzések felfüggesztését elrendelő osztrák minisztertanácsi határozat megszületése előtt, 1849. október 25-én, Aradon agyonlőtték.

Összességében elmondható, hogy Görgei Artúr és Kazinczy Lajos hasonló pályát futottak be mind 1848 előtt, mind 1848–49-ben. Mindkettejük tanult a tulli hadapródiskolában, szolgált huszártisztként, kilépett a cs. kir. hadseregből, majd 1848-ban szolgálatot vállalt honvédhadseregben. Itt a szabadságharc végéig kitartottak, és mindketten magas pozíciót értek el. Kazinczy – másokhoz hasonlóan – valószínűleg felnézett Görgeire, példaképének tartotta. Mindketten bátor katonák voltak és szilárd fegyelmet követeltek meg, az „ügy” szolgálata volt az elsődleges számukra. Kazinczy, ahol parancsnokként megjelent, rendet teremtett. Egyikük sem félt a katonai rögtönbíraskodás alkalmazásától. Eötvös Tamás (1800–1867) Ung-Bereg megyei kormánybiztos, aki bejárta Kazinczy táborát és elégedett volt a látottakkal, az ezredest így jellemezte: *„Kazinczy sok teremtő lélekkel bír, úgy látom, mennyire megítélhetem katonai tapintattal, eddig igaz hazafinak esmerem, s mint katonához illik, a magyar kormány parancsát teljesíteni egyedüli feladata.”* Ugyanakkor tett intézkedéseivel *„nagyon emlékezteti a polgárokat a katonai diktatúrára”*, ezért kérte a kormányzót, Kazinczyt tiltsák el a polgári ügyekbe történő beavatkozástól.²⁴

Mindketten végig és megbízhatóan szolgálták a forradalmi kormányzatot és a szabadságharc hadseregét. Az már a végzet szeszélye, hogy a szabadságharc végén sorsuk merőben másképp alakult. Görgei száműzetésbe vonult, Kazinczy pedig 29 évesen mártírhalált halt Aradon.

Bibliográfia

HL 1848–49. Hadtörténelmi Levéltár, VII. 203. Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc katonai iratai.

HTM KE Hadtörténelmi Múzeum, Kéziratos Emlékanyag-gyűjtemény.

---

²⁴ Eötvös Tamás–Szemere Bertalan, Munkács, 1849. július 20. MNL OL H4 szn. 20.

- MNL OL H2 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1848/49-i minisztériumi levéltár, Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány, Kormányzóelnökség. Általános iratok.
- MNL OL H4 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1848/49-i minisztériumi levéltár, Szemere Bertalan miniszterelnöki iratai.
- MNL OL H75 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1848/49-i minisztériumi levéltár, Honvédelmi Minisztérium. Általános iratok.
- MNL OL H92 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1848/49-i minisztériumi levéltár, Országos Nemzetőrségi Haditanács. Közös kezelt általános iratok.
- MNL OL N31 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, István főherceg nádor levéltára.
- KA Kriegersarchiv, Wien
- Adatok [GYALÓKAY JENŐ:] Adatok a Kazinczy-hadosztály történetéhez. (1849. június 2. – 1849. augusztus 25.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1941. évf. 246–261.
- BONA 2008. BONA GÁBOR: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I. k.* Budapest, 2008.
- BÖHM – FARKAS – CSIKÁNY 1998. „Saját kezébe, ott, ahol...” *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból.* (Szerk.): FARKAS GYÖNGYI. Az iratokat válogatta, a német nyelvű iratokat fordította: BÖHM JAKAB. A bevezető tanulmányt írta: CSIKÁNY TAMÁS. Budapest, 1998.
- GÖRGEY 1888. GÖRGEY ISTVÁN: *1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata. Tanulmányok és történelmi kritika. II–III. k.* Budapest, 1888.
- GÖRGEI 1988. GÖRGEY ARTÚR: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben.* Bev. és jegyz. KATONA TAMÁS. Budapest, 1988. I. k.
- HERMANN 2001. HERMANN RÓBERT (S. a. r.): *Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése, 1848–1849.* Budapest, 2001. (Millenniumi Magyar Történelem.)
- KATONA: Az aradi vértanúk KATONA TAMÁS (S. a. r.): *Az aradi vértanúk.* (Negyedik, átdolgozott kiadás.) H. n., É. n.
- KAZINCZY 1861. A 9-ik zászlóalj hírnevét megalapító fehértemplomi ütközetek. KAZINCZY BÁLINT, volt honvédtiszt jegyzeteiből. In *Honvédek könyve. Történelmi adattár az 1848-ki és 1849-ki magyar hadjáratból.* Szerk.: VAHOT IMRE – GÁNÓCZY FLÓRIS. I. k. Pest, 1861. 82–86.
- KAZINCZY 1990. Z. Szabó László (szerk.): *Kazinczy Lajos anyjához írt levele.* Győr, 1990.
- KLÖM XIV. BARTA ISTVÁN (S. a. r.): *Kossuth Lajos összes munkái. XIV. k. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. II. k.* Budapest, 1952–1953.

- KOVÁTS 2009. KOVÁTS DÁNIEL: „*Fény s nagyvilág énnékem Széphalom.*” *A Kazinczy Ferenc emlékhely története és hatása.* Sátoraljaújhely, 2009.
- KŐVÁRI 2014. KŐVÁRI LÁSZLÓ: *Erdély 1848–1849-ben.* Szerk.: SOMOGYI GRÉTA. Budapest, 2014.
- PÁLMÁNY 2002. PÁLMÁNY BÉLA (szerk.): *Az 1848–1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja.* Budapest, 2002.
- PÁSZTOR 1979. PÁSZTOR EMIL: *A tizenötödik aradi vértanú.* Budapest, 1979.
- PELYACH 2007.
- PRIBELSZKI 1992. PRIBELSZKI JÁNOS: Kazinczy Lajos a szabadságharcban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105. évf. (1992) 2. szám. 124–148.
- SOLYMOSI 2013. SOLYMOSI JÓZSEF: *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben.* [Budapest], 2013. (A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Könyvtára.)
- SOLYMOSI 2017. SOLYMOSI JÓZSEF: Kazinczy Lajos élete 1848 előtt. *Aetas*, 32. évf. (2017) 2. szám. 37–54.
- Von der Revolution Bearbeitet von RÓBERT HERMANN, THOMAS KLETEČKA, ELISABETH GMOSEK und FERENC LENKEFI. Herausgegeben von CHRISTOPH TEPPERBERG und JOLÁN SZIJJ. *Von der Revolution zur Reaktion. Quellen zur Militärgeschichte der ungarischen Revolution 1848–49.* Wien-Budapest, 2005.